

Hein van Eekert

De ideale echtgenote

Nadja Michael komt bij DNO de 'uitdagende' partij van Leonore in Beethovens *Fidelio* zingen. Ze deelt met ons haar opvattingen over vrijheid en loyaliteit, over Leonore en haar huwelijkstrouw, en het individu in de maatschappij.

Onze vrijheid is een groot goed, zo vinden wij westerlingen. Nadja Michael groeide op in de omgeving van Leipzig, in de voormalige DDR, een land waar niet alles kon en mocht. Wie opgroeit in vrijheid, beseft lang niet altijd even goed wat dat betekent als iemand die de beperkingen van een dictatuur heeft meegemaakt. Michaels visie op het onderwerp begint verrassend: 'Een leven in vrijheid is zwaar. Vrijheid creëert miljoenen kansen waarin elk individu zelf moet kiezen en zijn eigen verantwoordelijkheid moet nemen. Dat is niet gemakkelijk: er gaan veel mensen onderuit onder de druk van de vrijheid. In sommige opzichten geeft een totalitair systeem in elk geval zekerheid, zoals een geïnstitutionaliseerde religie dat ook doet.'

De zangeres ontsnapte echter aan de vrijheidsbeperkingen van de DDR door in de kofferbak van een diplomatenauto via Hongarije westwaarts te gaan. Waarom deed ze dat dan? 'Een gebrek aan vrijheid kan juist het tegengestelde veroorzaken: een beperkte vorm van denken en, daaruit voortvloeiend, het slaafs navolgen van de maatschappelijke omstandigheden. Zelf werd ik gek van het persoonlijk ingrijpen in ons denken en de middelmatigheid die daaruit voortvloeide. Ik wilde alle mogelijkheden aangrijpen en dat heeft me de vrijheid gegeven om mijn land te verlaten op de manier waarop ik dat gedaan heb.'

Een 'reine' vrouw

De vrijheidsstrijd wordt in analyses over de opera *Fidelio* vaak naar boven gehaald als het belangrijkste thema van het werk. Voor Nadja Michael ligt de betekenis van de opera voor onze tijd echter op een nog persoonlijker vlak: 'Ik geloof dat een van de belangrijkste terugkerende elementen en uitdagingen van ons leven het herkennen van verraad en gebrek aan loyaliteit is. Vertrouwen is het grote waagstuk van de liefde. Ik weet dat men bij *Fidelio* vaak focust op de vrijheidsgedachte en de maatschappelijk-politieke problemen. Voor mij – maar ik wil de ideeën over het stuk niet met mijn persoonlijke visie vertroebelen – ontstaan maatschappelijke gedachten echter oorspronkelijk in het individuele. Daarmee begint voor mij de mogelijkheid tot identificatie met Leonore en met haar onvoorwaardelijke wil richting loyaliteit: haar vertrouwen in haar kracht en haar uithoudingsvermogen om een eenmaal gedane belofte na te komen.'

De vraag rijst dan of dat is waar de opera om draait: het tot in de meest extreme omstandigheden naleven van de huwelijkstrouw, Leonore als 'ein holdes Weib' – de ideale echtgenote – uit het slotkoor van de opera en niet Leonore de vrijheidsstrijdster. Het een hoeft volgens Nadja Michael het ander niet uit te sluiten. 'Een mens met duidelijke innerlijke morele patronen is zowel integer op persoonlijk niveau – de liefde – als op grote schaal, dus op het maatschappelijke vlak. Dat maakt Leonore in mijn ogen tot



een "reine" vrouw, voor wie men de hoogste achtung moet hebben, omdat ze zich zowel voor de liefde als voor de loyaliteit en de gerechtigheid inzet. En dat allemaal zonder zichzelf te forceren, omdat het met haar innerlijke natuur accordeert.'

Acrobatische hoogten

Ze hoeft haar persoonlijkheid niet te forceren om te doen wat ze doet, maar ze komt wel in nogal heikle situaties terecht, bijvoorbeeld het moment waarop ze met een pistool voor de neus van slechterik Pizarro staat en hem de woorden 'Nog één woord – en je bent dood!' toebijdt. Het komt niet zover, want een trompet kondigt precies op dat moment de komst aan van minister Fernando: Leonores echtgenoot Florestan lijkt daarmee gered en ze hoeft niet te schieten. Maar wat had ze gedaan als de minister vertraging had opgelopen en de schurk Pizarro een verkeerde beweging had gemaakt? 'Dat weet ik werkelijk niet. Waarschijnlijk had ze de trekker overgehaald, maar dan was ze zeker een heel ander mens geworden.' Het ogenschijnlijke happy end van de opera behoeft sowieso een kanttekening: 'Niemand kan weten wat aan het slot de gevolgen van alle gebeurtenissen zullen zijn. Ik denk dat de grootste opgave voor Florestan en Leonore pas na hun weerzien

en bevrijding op hen wacht. Uiteraard is die vervuilde, verwaarloosde, natuurlijk ook verwarde en door zijn lijden getekende man niet meer de partner die Leonore vóór alle gebeurtenissen had. Pas na afloop van de opera zal duidelijk worden hoe levensvatbaar hun relatie is.'

Leonore krijgt dus nogal wat voor de kiezen, zowel tijdens als na de opera, maar bovendien wordt vaak gezegd dat Beethoven het de zangers zelf ook niet gemakkelijk gemaakt heeft. Michael is voorzichtig met haar mening: 'Ik waag me in geen geval aan de beoordeling van een genie. Het is echter waar dat Beethoven de stemmen als instrumenten behandelt. Dat maakt de zangpartijen enorm moeilijk, "onzingbaar", zoals men zo mooi zegt. De uitdaging is dat het hier in muzikaal en technisch opzicht om een klassieke, Mozart-achtige partituur gaat, die desondanks veel dramatiek verlangt en die in de tweede helft zangtechnisch naar acrobatische hoogten stijgt. Je moet er een enorme discipline voor hebben. Ik hoop het allemaal te kunnen vervullen.'